

ΜΑΘΗΜΑ 6 ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ Χ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΟΥ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ (1)

- Η οικογένεια αποτελεί βασικό θεσμό στις ζωές των ανθρώπων καθώς και πρωταρχική μονάδα οργάνωσης των περισσότερων κοινωνιών. Μπορεί να οριστεί ως ένα σύνολο ατόμων που συνδέονται μεταξύ τους με δεσμούς γάμου/συμβίωσης (ή άλλης μορφής, κοινωνικά προσδιορισμένης), αίματος ή υιοθεσίας, τα οποία ζουν κάτω από την ίδια στέγη ή -αν είναι χωριστά- αναγνωρίζουν έναν κοινό οίκο (SiUamy, 1983). Ένας άλλος ορισμός για την οικογένεια μπορεί να διατυπωθεί στο πλαίσιο της γενικής θεωρίας των συστημάτων (von Bertalanfy, 1968· Boscolo et al., 1987), η οποία περιγράφει την οικογένεια ως σύστημα, δηλαδή ως «το σύνολο των στοιχείων τα οποία αλληλεπιδρούν μεταξύ τους». Αυτή η μονάδα του συστήματος λειτουργεί ως ενιαίο σώμα απέναντι στις εξωτερικές αλλά και στις εσωτερικές πιέσεις που δέχεται. Την ίδια στιγμή, κάθε αλλαγή σε κάποιο στοιχείο του συστήματος επιφέρει αλλαγές σε ολόκληρο το σύστημα (Bateson, 1972). Με αυτόν τον τρόπο, το σύστημα δεν είναι απλά το άθροισμα των μερών του, αλλά κάτι περισσότερο από αυτό (Bateson, 1972· Nichols & Schwartz, 1998).
- Πολλά ζητήματα και προκλήσεις μπορούν να προκύψουν στη δυναμική των σχέσεων των ατόμων. Η οικογενειακή συμβουλευτική αποσκοπεί στο να βοηθήσει τα άτομα που ως μέλη μιας οικογένειας διαπιστώνουν ότι αντιμετωπίζουν ένα κοινό πρόβλημα. Ακόμη, απευθύνεται και σε περιπτώσεις που το «πρόβλημα» αφορά ένα άτομο, ωστόσο στη διαδικασία της συμβουλευτικής συμμετέχει όλη η οικογένεια, καθώς τα μέλη της αναγνωρίζουν ότι οι δυσκολίες τους επηρεάζουν όλους. Αλλωστε, οποιαδήποτε συμπεριφορά, συναίσθημα, δυσκολία κ.λπ. ενός μέλους της οικογένειας δεν γίνεται παρά να συνδέεται στενά και να έχει αντίκτυπο και στα υπόλοιπα μέλη της οικογενειακής εστίας.

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ (2)

- Η συμβουλευτική στην οικογένεια ασχολείται κυρίως με προβλήματα των συζυγικών ή οικογενειακών σχέσεων ή του οικογενειακού προγραμματισμού. Τα προβλήματα που εμφανίζονται συχνότερα αφορούν στην επικοινωνία μεταξύ των μελών της οικογένειας καθώς και στις σχέσεις με τρίτους, προβλήματα ανατροφής των παιδιών, σεξουαλικά προβλήματα των συζύγων, θέματα διαζυγίου ή δεύτερου γάμου και οικονομικά - οικογενειακά ζητήματα (Δημητρόπουλος, 1993· Μαλικιώση-Λοιζου, 2012).
- Κοινός τόπος σε κάθε προσέγγιση της οικογενειακής θεραπείας είναι ότι τα αρνητικά συναισθήματα και οι δυσκολίες συμπεριφοράς και προσαρμογής που βιώνει το άτομο σχετίζονται με ζητήματα δυσλειτουργίας σε επίπεδο του συστήματος της οικογένειας. Τέτοια μπορεί να είναι η προβληματική επικοινωνία μεταξύ των μελών της οικογένειας ή κάποιας μορφής διαστρέβλωση στη δομή της οικογένειας (McLeod, 2005). Τα κοινά χαρακτηριστικά της σύγχρονης οικογενειακής θεραπείας περιλαμβάνουν τα ακόλουθα.

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ (3)

- Τη θεραπευτική δράση που εστιάζει στο πλαίσιο και όχι στο άτομο.
- Την παρατήρηση των προτύπων αλληλεπίδρασης μέσα στο οικογενειακό σύστημα, μέσω της ενεργού συμμετοχής όλων ή των περισσότερων μελών της οικογένειας.
- Την έμφαση στο «πώς» συμπεριφέρονται οι άνθρωποι (δηλαδή στη διαδικασία) και τι συνέπειες έχει η συμπεριφορά τους στους άλλους, παρά στο «γιατί» συμπεριφέρονται όπως συμπεριφέρονται (δηλαδή στην αιτία).
- Τη μελέτη προτύπων μεταξύ των μελών του συστήματος παρά νόμων που ισχύουν καθολικά.
- Την εστίαση στο εδώ και τώρα, παρά σε προηγούμενες εμπειρίες και διαδικασίες.
- Την ουδέτερη στάση του/της θεραπευτή/τριας, ώστε αυτός/ή να αποφύγει να «απορροφηθεί» από το σύστημα ή να συμμαχήσει με κάποιο ή κάποια μέλη της οικογένειας.
- Τη διεξαγωγή της θεραπευτικής διαδικασίας όχι από έναν αλλά από ομάδα θεραπευτών, τα μέλη της οποίας μπορεί να δρουν είτε ως σύμβουλοι μαζί με την οικογένεια είτε ως παρατηρητές/τριες (πίσω από μονόδρομο καθρέφτη).
- Τον προσανατολισμό σε περιορισμένο αριθμό συνεδριών που ασκούν «υψηλή» επιρροή, αντί των πολλών συνεδριών που λειτουργούν περισσότερο «έμμεσα» ή υποστηρικτικά.

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ (1)

Ένα κεντρικό ζήτημα στην οικογενειακή συμβουλευτική είναι η *θεραπευτική συμμαχία* (Friedlander et al., 2006). Ο όρος αυτός αναφέρεται στη σχέση των συμβούλων με κάποιο ή κά-ποια μέλη της οικογένειας, η οποία μπορεί να εκληφθεί ως «συμμαχία», με την έννοια ότι οι σύμβουλοι τοποθετούνται υπέρ του ενός ή του άλλου σε μια διαμάχη στην οικογένεια. Το ζητούμενο εδώ είναι η εξασφάλιση της συμμαχίας των συμβούλων με το σύνολο της οικογένειας, ώστε κανένα μέλος να μη θεωρήσει ή να μη νιώσει ότι οι σύμβουλοι συμμαχούν συγκεκριμένα με κάποιον. Για την επίτευξη μιας ισορροπημένης συμμαχίας με όλα τα μέλη της οικογένειας, προτείνεται η ανάπτυξη της ενσυναίσθησης και του σεβασμού για κάθε συμβουλευόμενο/η και η οικοδόμηση εμπιστοσύνης μεταξύ τους. Ακόμη, προτείνεται η υποβολή ερωτήσεων στη συμβουλευτική διαδικασία με κυκλικό τρόπο σε όλα τα μέλη της οικογένειας, η κατανόηση -από τον/τη σύμβουλο- των τρόπων με τους οποίους επικοινωνούν τα μέλη μεταξύ τους, καθώς και η διαχείριση της άμυνας και της δυσπιστίας που μπορεί να δείχνουν κάποια μέλη για τη συμβουλευτική διαδικασία (Mahaffey & Granello, 2007· Mahaffey & Lewis, 2008).

Η αξιολόγηση της οικογένειας στη συμβουλευτική

Συνήθως, η αξιολόγηση στη συμβουλευτική διαδικασία περιλαμβάνει πολλαπλές μεθόδους, όπως συνεντεύξεις ιστορικού της οικογένειας, παρατήρηση της συμπεριφοράς και σταθμισμένα τεστ αξιολόγησης για τη συγκέντρωση πληροφοριών για την οικογένεια (McIntire & Miller, 2006). Ωστόσο, σε αντίθεση με την «παραδοσιακή» συμβουλευτική, η οποία δίνει έμφαση στην αξιολόγηση του ατόμου, η οικογενειακή εστιάζει στην αξιολόγηση του οικογενειακού συστήματος, και ειδικότερα στις οικογενειακές σχέσεις, στα πρότυπα επικοινωνίας, στη δομή και στο επίπεδο λειτουργικότητας της οικογένειας (Erford, 2006). Έτσι, η αξιολόγηση της οικογένειας ως σύνολο θεωρείται μια συστηματική μέθοδος που αποτελεί σημαντική πηγή πληροφοριών (Bray, 2009).

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ (2)

- Ειδικότερα, ορισμένα από τα πεδία αξιολόγησης στην οικογενειακή συμβουλευτική είναι οι συμπεριφορές και διαντιδράσεις μεταξύ των μελών που φανερώνουν τη λειτουργικότητα στην οικογένεια, τη συναισθηματική εγγύτητα ή απόσταση μεταξύ των μελών, οι ρόλοι που αναλαμβάνει κάθε μέλος στην οικογένεια, η σταθερότητα και αυτεπάρκεια της οικογένειας, καθώς και παράγοντες κινδύνου, όπως φτώχεια, ενδοοικογενειακή βία κ.λπ. (Ghanbaripناه & Mustaffa, 2012). Σε κάθε περίπτωση, υπογραμμίζεται η ανάγκη για πολυδιάστατη αξιολόγηση με διάφορες τεχνικές και εργαλεία ώστε να διαμορφωθεί μια ολοκληρωμένη εικόνα (Lavee & Avisar, 2006).
- Σε ό,τι αφορά τα «εργαλεία» της αξιολόγησης της οικογένειας, αυτά μπορεί να είναι σταθμισμένα ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς, μέθοδοι παρατήρησης και διαγραμματικές μέθοδοι, όπως ο οικολογικός χάρτης και το γενεόγραμμα (Suzuki & Ponterotto, 2008). Τα ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς δίνουν περιορισμένες πληροφορίες, ωστόσο αρκετές φορές είναι κατάλληλα για τη συμβουλευτική διαδικασία και προσφέρουν τη δυνατότητα για πιο ελεύθερη έκφραση των μελών της οικογένειας (Lavee & Avisar, 2006). Ακόμη, αξιοποιείται ιδιαίτερα και η συνέντευξη, η οποία περιλαμβάνει και κατευθυνόμενη συζήτηση, αλλά και παρατήρηση της μη λεκτικής συμπεριφοράς. Τέλος, ο οικολογικός χάρτης (διάγραμμα της αλληλεπίδρασης της οικογένειας με άλλα πλαίσια, όπως η κοινότητα, το σχολείο κ.λπ.), το γενεόγραμμα (το οικογενειακό δέντρο), καθώς και το παιχνίδι ρόλων αποτελούν σημαντικά εργαλεία που προσφέρουν πολύτιμες πληροφορίες στον/στη σύμβουλο, αλλά και στην ίδια την οικογένεια αναφορικά με τα πρότυπα συμπεριφοράς της και τις δυσκολίες που μπορεί να αντιμετωπίζει (Ghanbaripناه & Mustaffa, 2012).

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ (1)

- Η αναζήτηση συμβουλευτικής σε επίπεδο ζευγαριού είναι μια επιλογή που κάνουν οι άνθρωποι όταν αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη συμβίωση με τον/ τη σύντροφό τους. Οι δυσκολίες αυτές μπορεί να εμφανίζονται όταν καλούνται οι άνθρωποι να αντιμετωπίσουν μια κρίση, όπως είναι η απιστία, το ενδεχόμενο διαζυγίου, οι διαφωνίες σχετικά με την ανατροφή των παιδιών, τα οικονομικά ή σεξουαλικά προβλήματα, η δυσλειτουργία στην επικοινωνία, οι συγκρούσεις για την εξουσία και τον έλεγχο κ.ά. (Goldenberg & Goldenberg, 2005).
- Σύμφωνα με την *ψυχοδυναμική προσέγγιση*, σε ένα ζευγάρι κάθε σύντροφος «μεταφέρει» μια ισχυρή ομάδα ιδεών για το τι σημαίνει να είναι κανείς σύζυγος και γονέας, ιδέες που έχουν διαμορφωθεί έντονα μέσα στην οικογένεια από την οποία κατάγεται. Ακόμη, ο/η κάθε σύντροφος χαρακτηρίζεται από μια σειρά διαπροσωπικών αναγκών που διαμορφώθηκαν κυρίως από τις εμπειρίες της παιδικής του/της ηλικίας και τις οποίες προσπαθεί να καλύψει μέσα από την παρούσα σχέση. Η προσδοκία αυτή ωθεί το άτομο να εξιδανικεύει τον/τη σύντροφό του, αναμένοντας να ικανοποιήσει τις ανάγκες του, καθώς και να λύσει τα τραύματα της παιδικής ηλικίας μέσα από τη σχέση (Dicks, 1967· McLeod, 2005).
- Αρχικά, οι κακές, ματαιωτικές πλευρές του/της συντρόφου απωθούνται, επειδή αυτός/ή αναμένεται ότι θα ικανοποιήσει τις ασυνείδητες ανάγκες που δεν ικανοποιήθηκαν και που συνδέονται με τον γονέα του αντίθετου φύλου. Στη συνέχεια, αυτές οι ματαιωτικές πλευρές επανέρχονται στο προσκήνιο, αλλά δεν αποτελούν πλέον πρόβλημα για τα ζευγάρια, επειδή η ποιότητα του δεσμού τους τους επιτρέπει να αποδεχθούν αυτά τα αρνητικά στοιχεία στη σχέση τους και να μη νιώθουν απειλή από τη διαφορετικότητα του άλλου.

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ (2)

- Ωστόσο, μπορούν να επιφέρουν δυσλειτουργίες στο ζευγάρι, όταν οι δύο σύντροφοι βιώνουν απογοήτευση στην περίπτωση που ο ένας αποτύχει να ανταποκριθεί στον γονεϊκό ρόλο που έχει προβάλει σε αυτόν ο άλλος. Τα δυσλειτουργικά ζευγάρια που παραμένουν μαζί φαίνεται να λειτουργούν με βάση την προβλητική ταύτιση. Αυτό σημαίνει ότι ο/η σύντροφος προβάλλει κομμάτια του εαυτού του στον άλλον και ο άλλος αρχίζει να φέρεται σαν να είναι πραγματικά αυτό που πιστεύει ο/η σύντροφός του. Έτσι, μπορεί να τιμωρούν τον σύντρόφό τους στον οποίο προβάλλεται η γονεϊκή φιγούρα που έχει προσφέρει ματαιώση στο παρελθόν ή να εκδραματίζουν μέσα στη σχέση τους τη σχέση των γονέων της οικογένειας καταγωγής (Dicks, 1967· Τσαμπαρλή, 2011).
- Ο ρόλος των συμβούλων είναι να βοηθήσουν το ζευγάρι να αποκτήσει συνείδηση των ασυνείδητων αιτιών της συμπεριφοράς του αλλά και να μάθει να εκφράζει τα συναισθήματα που έχει απωθήσει. Το ζευγάρι θεωρείται ότι διαμορφώνεται επειδή κάθε σύντροφος ικανοποιεί, τουλάχιστον εν μέρει, τις ασυνείδητες ανάγκες του άλλου (Dicks, 1967). Όταν οι ανάγκες αυτές δεν καλύπτονται πλέον -π.χ. όταν ο ένας σύντροφος δεν είναι έτοιμος να γίνει γονέας ή νιώθει καταπιεσμένος μέσα στον γάμο του και αναζητά εξωσυζυγικές σχέσεις-, δημιουργείται σύγκρουση. Στη σύγκρουση αυτή οι σύμβουλοι μπορούν να εστιάσουν σε ζητήματα προσωπικής εξέλιξης του κάθε συντρόφου. Επιπλέον, στο πλαίσιο της ψυχοδυναμικής προσέγγισης, προτείνεται η διεξαγωγή της συμβουλευτικής από δύο συμβούλους, έναν άνδρα και μία γυναίκα -όπου αυτό είναι τεχνικά εφικτό-, ώστε να διευκολυνθούν διάφοροι τύποι μεταβίβασης (McLeod, 2005).

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ (3)

- Σύμφωνα με τη *γνωστική-συμπεριφορική προσέγγιση*, τα άτομα που αποτελούν ένα ζευγάρι αναπτύσσουν μια στενή διαπροσωπική σχέση καθώς παίρνουν σημαντική θετική ενίσχυση ο ένας από τον άλλον. Αυτό σημαίνει ότι η σχέση είναι ικανοποιητική και ευεργετική και για τους δύο λόγω της «ανταλλαγής» συμπεριφορών που αποσκοπούν στην εξισορρόπηση αυτών που δίνει και παίρνει ο/η καθένας/καθεμιά από αυτή (Weiss & Heyman, 1990). Οι δυσκολίες εμφανίζονται όταν οι απαιτήσεις από τη σχέση αυξάνονται, όπως για παράδειγμα το να συζητήσουν, να κάνουν παιδιά κ.λπ., ή όταν η συζυγική αλληλεπίδραση στηρίζεται περισσότερο σε τιμωρητικές αντιδράσεις αντί σε παροχή «αμοιβών» (Birchler et al., 1975). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργείται μια ανισορροπία των προσδοκιών μεταξύ των δύο συντρόφων, να μειώνεται η συχνότητα επικοινωνίας μεταξύ τους και συνακόλουθα η θετική ενίσχυση που παίρνει ο ένας από τον άλλον (Patterson et al., 1975). Έτσι, δημιουργούνται προβλήματα στην προσωπική επαφή, στην επίλυση δυσκολιών και στη σεξουαλικότητα (McLeod, 2005).
- Στο πλαίσιο της προσέγγισης αυτής, στόχος της συμβουλευτικής είναι η βελτίωση της καθημερινής διαπροσωπικής αλληλεπίδρασης, ώστε συνακόλουθα να βελτιωθεί και η σχέση. Η έμφαση εδώ δίνεται στην εύρεση λύσεων στα συγκεκριμένα προβλήματα που απασχολούν το ζευγάρι και στη βελτίωση της μεταξύ τους επικοινωνίας, βοηθώντας στη σωστή κωδικοποίηση και αποκωδικοποίηση των ανταλλασσόμενων μηνυμάτων, ώστε να είναι σε συμφωνία με την αρχική έννοια που τους προσδόθηκε δίχως παρερμηνείες (Argyle & Henderson, 1985* Jacobson & Margolin, 1979). Ακόμη, δίνεται έμφαση στην αποδοχή εκ μέρους των συζύγων των διαφορών που υπάρχουν μεταξύ τους μέσα σε ένα πλαίσιο ανάπτυξης αμοιβαίας αποδοχής (Christensen & Jacobson, 2000). Έτσι, προτείνεται η εφαρμογή συμπεριφορικών αρχών που θα οδηγήσουν στην αλλαγή συμπεριφοράς, με τη μείωση των αρνητικών διαντιδράσεων και την ενίσχυση των θετικών (Wills et al., 1974). Σχετικές τεχνικές είναι η χρήση συμφωνητικών ανάμεσα στο ζευγάρι, η έμφαση στα έργα κατ' οίκον, ώστε να υπάρξει θετική ανάδραση στο φυσικό περιβάλλον του ζευγαριού, και η εξάσκηση στον τρόπο έκφρασης και στον ρόλο του ακροατή (Guerney, 1977- Jacobson & Margolin, 1979; McLeod, 2005).

ΠΟΛΥΤΕΚΝΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ

- Ο αριθμός των παιδιών στην οικογένεια επηρεάζει την αδελφική σχέση τόσο με θετικό όσο και με αρνητικό τρόπο, δεδομένου ότι τα ευρήματα από σχετικές έρευνες δείχνουν αντιφατικά στοιχεία, αναφορικά με τις επιπτώσεις στην ποιότητά της. Συγκεκριμένα, κάποιες μελέτες έχουν βρει ότι οι νεαροί ενήλικες που προέρχονται από πολυμελείς οικογένειες, παρουσιάζουν χαμηλότερο επίπεδο ως προς την εγγύτητα, την επικοινωνία, την υποστήριξη και εκφράζουν περισσότερο ανταγωνισμό, σε σύγκριση με τα άτομα που έχουν λιγότερα αδέλφια (Milevsky, Smoot, Leh. & Ruppe, 2005).
- Μεταξύ άλλων παραγόντων, η διαφορά ηλικίας ανάμεσα στα αδέλφια παρατηρείται ότι έχει αντίκτυπο στην ποιότητα της σχέσης τους όχι μόνο κατά την παιδική και εφηβική ηλικία αλλά και στους ενήλικες (Cicirelli, 1995). Στα παιδιά, η μικρή διαφορά ως προς την ηλικία ανάμεσα στα αδέλφια οδηγεί σε περισσότερη σύγκρουση με έντονη αντιπαλότητα και κυριαρχία στη σχέση τους, ενώ η μεγαλύτερη ηλικιακή απόσταση σχετίζεται με αυξημένη στοργή και θετική ανταλλαγή προ-κοινωνικών συμπεριφορών μεταξύ τους (Buhrmester & Furman, 1990).

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΜΕ Λ.Ο.Α.Δ. ΜΕΛΗ (1)

- Ένα άλλο πεδίο στο οποίο έχει στραφεί η έρευνα στην οικογενειακή συμβουλευτική είναι οι οικογένειες των ΛΟΑΔ (Λεσβίες, Ομοφυλόφιλοι, Αμφιφυλόφιλοι και Διαφυλικοί), συντομογραφία που προέρχεται από το αντίστοιχο αγγλικό ακρωνύμιο LGBT (Lesbians, Gays, Bisexuals, Transexuals). Τα τελευταία 40 χρόνια, που η ομοφυλοφιλία δεν θεωρείται ψυχική διαταραχή έχει υπάρξει μεγάλη πρόοδος σε ό,τι αφορά την αποδοχή και τα κοινωνικοπολιτικά δικαιώματα των ατόμων αυτών, όπως η νομική κατοχύρωση του δικαιώματος στον γάμο και την υιοθεσία. Ωστόσο, παρά τη βελτίωση και τη μεγαλύτερη σταθερότητα που βιώνουν στην προσωπική τους ζωή, το γεγονός ότι απαιτείται από αυτούς να διεκδικούν συνεχώς το δικαίωμά τους στην ισότητα φαίνεται ότι έχει αρνητικό ψυχολογικό αντίκτυπο στη ζωή τους (Rotosky et al., 2009). Η ανάγκη για έρευνα στο πεδίο αυτό ωθείται-μεταξύ άλλων- από τις αναφορές των ειδικών, η πλειονότητα των οποίων δηλώνουν ότι έχουν ανεπαρκείς γνώσεις για να αντιμετωπίσουν κλινικά τα εν λόγω άτομα (Lyons, 2010).
- Γενικά, ενώ αναγνωρίζεται η σημασία της συμπερίληψης της διάστασης του σεξουαλικού προσανατολισμού στην οικογενειακή συμβουλευτική, το θέμα αυτό σε μεγάλο βαθμό περιθωριοποιείται και δεν λαμβάνεται υπόψη στα διάφορα συμβουλευτικά προγράμματα (Long & Seronich, 2003). Σε μια έρευνα που μελέτησε την ομοφοβία και την κλινική επάρκεια των ειδικών να εργαστούν με ΛΟΑΔ άτομα, οι συμμετέχοντες/ουσες ανέφεραν ότι, ενώ μπορούν να βασιστούν στις ικανότητες τους για να δουλέψουν με αυτά τα άτομα, έχουν περιορισμένες εμπειρίες με τέτοιους/ες συμβουλευόμενους/ες και ελλιπή γνώση σχετικά με τα ζητήματα ψυχικής υγείας που αντιμετωπίζουν (Henke, Carlson, & McGeorge, 2009). Πάντως, σε μια ανάλυση περιεχομένου ενός μεγάλου αριθμού άρθρων που δημοσιεύτηκαν μεταξύ 1997 και 2009 σχετικά με την έρευνα για τα ΛΟΑΔ άτομα και την οικογενειακή θεραπεία, παρατηρήθηκε μια ουσιαστική αύξηση του ερευνητικού ενδιαφέροντος γύρω από τα ζητήματα που αφορούν τη ΛΟΑΔ κοινότητα και τα ζητήματα συμβουλευτικής (Hartwell et al., 2012).

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΜΕ Λ.Ο.Α.Δ. ΜΕΛΗ (2)

- Ένα ζήτημα που έχει μελετηθεί είναι ο αντίκτυπος που έχει στην οικογένεια η αποκάλυψη ενός μέλους της ότι είναι ομοφυλόφιλο. Η αποκάλυψη αυτή αποτελεί τη μεγαλύτερη πρόκληση, ιδιαίτερα για τους γονείς (Savin-Williams, 2003). Οι φόβοι των ΛΟΑΔ ατόμων για τις αρνητικές επιπτώσεις που μπορεί να έχει μια τέτοια αλλαγή στην οικογένεια τους σχετίζονται με την ενοχή τους και τον φόβο της απόρριψης, καθώς και την επιθυμία να προστατεύσουν την οικογένειά τους από την κρίση αυτή (D'Augelli, Grossman, & Starks, 2005). Οι αντιδράσεις των γονέων ποικίλλουν και εξαρτώνται από διάφορους παράγοντες καθώς και τη δυναμική της οικογένειας, δηλαδή την ποιότητα της σχέσης και επικοινωνίας μεταξύ των μελών της, τις αξίες και τις κοινωνικές της πεποιθήσεις. Οι αντιδράσεις αυτές μπορεί να οδηγήσουν από την απόρριψη έως την αποδοχή του παιδιού τους και της σεξουαλικής του ταυτότητας, με πολλές ενδιάμεσες παραλλαγές όπως καταγράφονται στη σχετική βιβλιογραφία (Saltzburg, 1996· D'Augelli, 2005).
- Σε ό,τι αφορά την αποκάλυψη της σεξουαλικής ταυτότητας ενός παιδιού και την αντίδραση από τους δύο γονείς, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, οι πατέρες φαίνεται να αντιδρούν πιο αρνητικά (Maguen et al., 2002). Ωστόσο, έρευνες με συνεντεύξεις σε νέους που ανήκουν στην κοινότητα των ΛΟΑΔ έδειξαν ότι ελαφρώς πιο αρνητικά αντέδρασαν οι μητέρες (Savin-Williams, 2001) ή ότι δεν υπήρχε σημαντική διαφορά ανάμεσα στους δύο γονείς (D'Augelli et al., 2005· Hillier, 2002). Εκτός από το φύλο, άλλοι παράγοντες που σχετίζονται με την αποκάλυψη της σεξουαλικής ταυτότητας είναι η εθνικότητα και οι θρησκευτικές πεποιθήσεις. Έτσι, τα ΛΟΑΔ παιδιά θα αποκαλυφθούν στους γονείς τους σε σημαντικά χαμηλότερο ποσοστό όταν προέρχονται από εθνική μειονότητα (Gron et al., 2006· Maguen et al., 2002) ή όταν η οικογένειά τους είναι θρησκευόμενη (Schope, 2002). Ακόμη, οι γονείς φαίνεται να μπορούν να διαχειριστούν καλύτερα την αποκάλυψη όταν η μη τυπική κατά φύλο συμπεριφορά του παιδιού τους τους δημιουργούσε από πριν σκέψεις ότι μπορεί να είναι ΛΟΑΔ, καθώς είχαν τον χρόνο να επεξεργαστούν τις ενοχές τους ή τις απώλειες που φαντάζονται ότι θα βιώσουν (γάμος, εγγόνια κ.λπ.) (Goldfried & Goldfried, 2001).

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΜΕ Λ.Ο.Α.Δ. ΜΕΛΗ (3)

- Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας είναι η ποιότητα της σχέσης μεταξύ γονέα και παιδιού. Για παράδειγμα, σε μια σχέση γονέα - παιδιού με δυσλειτουργικά στοιχεία, η αποκάλυψη της ταυτότητας από την πλευρά του παιδιού είναι λιγότερη πιθανή (Savin-Williams & Ream, 2003). Σε κάθε περίπτωση όμως, φαίνεται ότι μια τέτοια αποκάλυψη είναι πιο πιθανό να διατηρεί σταθερή ή και να βελτιώνει την ποιότητα της σχέσης του παιδιού με τους γονείς του (Beals & Perlau, 2006, Savin-Williams & Ream, 2003).
- Πάντως, σε μια έρευνα για τη σχέση μεταξύ της συνοχής της οικογένειας και ΛΟΑΔ παιδιών που αποκάλυψαν την ταυτότητά τους βρέθηκε ότι σε οικογένειες με μεγάλη συνοχή μεταξύ των μελών της ήταν λιγότερο πιθανό τα παιδιά να αποκαλύψουν την ταυτότητά τους (Waldner & Margruder, 1999). Αυτό ενδεχομένως οφείλεται στο ότι οι νέοι/ες θεωρούσαν μεγαλύτερο το κόστος από το όφελος που θα είχαν με το να «επιβαρύνουν» την οικογένειά τους με μια πληροφορία που θα έβαζε σε κίνδυνο τη συνοχή της. Επιπλέον, σε έρευνα που μελέτησε τη συνοχή και προσαρμοστικότητα της οικογένειας έδειξε ότι στις οικογένειες που οι διαστάσεις αυτές είχαν «υψηλό» βαθμό, η αντίδραση των γονέων στην αποκάλυψη των ΛΟΑΔ παιδιών τους ήταν λιγότερο αρνητική (Willoughby, Malik, & Lindahl, 2006).
- Η κριτική που ασκείται για την έρευνα στο πεδίο αυτό είναι ότι:
  - (α) δίνει έμφαση περισσότερο στο ζήτημα της «αποκάλυψης» και όχι στον αντίκτυπο που έχει αυτή μετέπειτα στις οικογενειακές σχέσεις, και
  - (β) εστιάζει περισσότερο στο πώς επηρεάζονται τα ΛΟΑΔ παιδιά και λιγότερο στο πώς επηρεάζονται οι γονείς ή η δυάδα γονέα-παιδιού (Heatherington & Lavner,
- Τέλος, πρόσφατα έχει αρχίσει να αναπτύσσεται μια αμφισβήτηση του ορισμού της σεξουαλικής ταυτότητας και της ομοφυλοφιλίας ως κάτι που παραμένει σταθερό στον χρόνο. Υποστηρίζεται ότι η παραπάνω θεώρηση είναι στατική και όχι δυναμική, βασίζεται σε ασυνεπή και αυθαίρετα ευρήματα, ενώ στην πραγματικότητα η φύση της σεξουαλικότητας είναι μεταβαλλόμενη στον χρόνο και χαρακτηρίζεται περισσότερο από την ερωτική έλξη, παρά από μια ισόβια ταυτότητα (Diamond, 2005,2007).

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (1)

- Ένα άλλο πεδίο στο οποίο έχει στραφεί η έρευνα είναι η συνεργασία σχολείου και οικογένειας για την αντιμετώπιση των προσωπικών και διαπροσωπικών προβλημάτων των παιδιών και για την επιτυχία τους στο σχολείο. Τα παιδιά επηρεάζονται από δύο βασικά συστήματα: την οικογένεια και το σχολείο. Ιδιαίτερα κατά την εφηβεία -μετά την οικογένεια-, αυξανόμενο ρόλο στη ζωή των παιδιών έχουν οι συνομήλικοι/ες, με τις περισσότερες από τις κοινωνικές τους αλληλεπιδράσεις να λαμβάνουν χώρα στο σχολείο, ενώ φαίνεται ότι οι εκπαιδευτικοί μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά την προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών/τριών αλλά και τη ζωή των οικογενειών τους (Carter & Evans, 2008). Έτσι, τονίζεται ιδιαίτερα η χρησιμότητα μιας πολύπλευρης και συστηματικής συνεργασίας μεταξύ σχολείου και οικογένειας για τη στήριξη των μαθητών/τριών στην εκπαίδευση και την προσωπική τους ανάπτυξη (Dusi, 2012).
- Ο συνδυασμός της σχολικής - οικογενειακής συμβουλευτικής αντιμετωπίζει τις δυσκολίες του παιδιού ως μέρος των κοινωνικών δικτύων μέσα στα οποία συμμετέχει, όπως την οικογένεια, την ομάδα των συνομηλίκων, την τάξη, το σχολείο (δάσκαλοι/ες, διευθυντής/τρια, άλλοι/ες μαθητές/τριες) και την κοινότητα. Σε αυτή την προσέγγιση, στόχος των συμβούλων είναι η συνεργασία με την οικογένεια, με γνώμονα την επιτυχία του παιδιού στο σχολείο και την αντιμετώπιση των διαπροσωπικών του προβλημάτων (Ofordile, 2009). Η συμβουλευτική αυτή μπορεί να αξιοποιηθεί από οποιονδήποτε ειδικό ψυχικής υγείας ή από τον/την εκπαιδευτικό, ο/η οποίος/α μπορεί να λάβει τη σχετική εκπαίδευση για τη συνεργασία των δύο πλαισίων (επικοινωνιακές δεξιότητες, οικολογική θεώρηση, συστημική θεωρία κ.λπ.) από έναν/ μία σύμβουλο (Gerrard, 2008' Minke, 2010). Το ότι η εν λόγω συμβουλευτική ονομάζεται και σχολική συμβουλευτική δεν σημαίνει μόνον όη διεξάγεται στον χώρο του σχολείου αλλά ότι δίνει έμφαση στην επιτυχία του παιδιού στη σχολική του ζωή. Ο/Η σύμβουλος θεωρείται μέλος του προσωπικού του σχολείου, ενώ ταυτόχρονα έχει γνώση της οικογενειακής συμβουλευτικής, ενσωματώνοντας πλήρως τα δύο συστήματα (οικογένεια - σχολείο) στην παροχή της υποστήριξης (Gerrard, 2008).

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (2)

- Η έρευνα υπογραμμίζει την ανάγκη για συνεργασία των δύο πλαισίων. Μεταξύ των κύριων δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι νέοι/ες είναι η κατάχρηση ουσιών και αλκοόλ, η κακοποίηση, το διαζύγιο των γονέων και οι οικογενειακές συγκρούσεις, οι οποίες προτείνεται να αντιμετωπίζονται με υπηρεσίες ψυχικής υγείας στο σχολείο, ώστε να αντισταθμίζονται οι αδυναμίες που δημιουργούνται για το παιδί στην οικογένεια (Crespi & Hughes, 2004). Φαίνεται ότι η παραδοσιακή οικογενειακή συμβουλευτική δεν είναι πάντοτε αποτελεσματική με προβληματικές οικογένειες που συγκεντρώνουν πολλούς παράγοντες κινδύνου, οπότε τονίζεται η ανάγκη για στήριξη των παιδιών αυτών από τη σταθερότητα και ασφάλεια που προσφέρει το πλαίσιο της σχολικής κοινότητας (Stinchfield, 2004). Ακόμη, αναφέρεται ότι οι σχολικοί ψυχολόγοι αντιμετωπίζουν όλο και περισσότερο προβλήματα τα οποία προέρχονται από την οικογένεια (Crespi, Gustafson, & Borges, 2006). Επίσης, έχει καταγραφεί η αρνητική επίδραση που έχει στη σχολική επίδοση η έλλειψη οικογενειακής στήριξης, η απουσία της μητέρας ή η απώλεια ενός γονέα (Abdelnoor & Hollins, 2004* Lagana, 2004* Heard, 2007), ενώ, από την άλλη, έχει καταγραφεί η θετική επίδραση που έχει μια λειτουργική οικογένεια και η καλή επικοινωνία γονέα - παιδιού στη σχολική ζωή (Lambert & Cashwell, 2004· Zimmer-Gemback & Locke, 2007). Το συνδυασμένο αυτό είδος συμβουλευτικής ενσωματώνει τα δύο βασικά πλαίσια στα οποία ζει το παιδί, αλλά ταυτόχρονα προάγει την αμοιβαία κατανόηση και την αποτελεσματική συνεργασία μεταξύ οικογένειας και σχολείου (Soriano, 2004' Yu King, 2012).
- Τα ερευνητικά ευρήματα στηρίζουν την αποτελεσματικότητα μιας τέτοιας οικογενειακής συμβουλευτικής στο σχολείο στην αντιμετώπιση προβλημάτων όπως η κακοποίηση (Moletsane, 2005), η κατάθλιψη (Woods, 2005), το κοινωνικό άγχος (Fischer, Masia-Warner, & Klein, 2004), οι αυτοκτονικές τάσεις (Maples et al., 2005) και το ψυχικό τραύμα (Kruczek, 2005), ενώ είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική σε περιπτώσεις παιδιών από διαφορετικό πολιτισμικό πλαίσιο (Soriano, 2004). Ακόμη έχει υποστηριχθεί η χρησιμότητα αυτής της προσέγγισης σε περιστατικά αποβολής από το σχολείο (Cooper-Haber & Sanchez, 2013* Smith, 2011) και σε παιδιά με αυτισμό (Hing, Olivier, & Everts, 2013). Τέλος, φαίνεται ότι συμβάλλει θετικά στην περάτωση της σχολικής εργασίας στο σπίτι (Margolis, McCabe, & Alber, 2004). Ωστόσο, τα παραπάνω δεδομένα είναι ελλιπή σε ό,τι αφορά την αποτελεσματικότητα αυτού του είδους συμβουλευτικής σε σύγκριση με τα παραδοσιακά μοντέλα, ενώ δεν υπάρχουν επαρκή δεδομένα για την αποτελεσματική εφαρμογή της συνεργασίας του σχολείου και της οικογένειας στη συμβουλευτική πρακτική (Gerrard, 2008). Για τον λόγο αυτό, κρίνεται απαραίτητη η περαιτέρω έρευνα στο εν λόγω πεδίο.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΟΥΣΙΩΝ

- Ένα άλλο πεδίο που έχει μελετηθεί εκτενώς είναι η επιρροή της οικογένειας στη συχνότητα με την οποία οι νέοι/ες κάνουν κατάχρηση ουσιών. Σύμφωνα με τα ερευνητικά ευρήματα, έχουν προσδιοριστεί διάφοροι προστατευτικοί παράγοντες και παράγοντες κινδύνου της οικογένειας, οι οποίοι σχετίζονται με την κατάχρηση ναρκωτικών ουσιών και αλκοόλ. Μεταξύ των προστατευτικών παραγόντων είναι οι καλές σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας (Mihic, Music, & Basic, 2013), η επαρκής γονεϊκή εποπτεία (Birck-mayer et al., 2004) καθώς και οι θετικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ γονέων και παιδιών (Kliewer & Murrelle, 2007). Μεταξύ των παραγόντων κινδύνου έχουν προσδιοριστεί οι ελλιπείς οικογενειακοί κανόνες, οι συγκρούσεις μέσα στην οικογένεια, η κατανάλωση εξαρτησιογόνων ουσιών από τους γονείς, η ενθάρρυνση της αντικοινωνικής συμπεριφοράς (Mihic, Music, & Basic, 2013), ο ελλιπής γονεϊκός έλεγχος (Shillington et al., 2005) και η ανεπαρκής στάση των γονέων ενάντια στη χρήση ουσιών (Donovan, 2004).
- Με βάση τα δεδομένα αυτά, προτείνονται σχετικές κατευθυντήριες γραμμές για την ανάληψη πρωτοβουλιών πρόληψης για την αποτροπή της χρήσης ουσιών από τους/τις νέους/ες. Ένα πρόγραμμα πρόληψης είναι σημαντικό να προάγει τη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των γονέων, αλλά και των γονέων με τα παιδιά τους, των επικοινωνιακών τους δεξιοτήτων, του υποστηρικτικού κλίματος μέσα στην οικογένεια, τον καλύτερο προσδιορισμό των οικογενειακών κανόνων και τη δημιουργία ενός κατάλληλου περιβάλλοντος για την ανάπτυξη του παιδιού (Huser, Small, & Eastman, 2008- Brown, 2005* Turner & Sanders, 2005). Και στο πεδίο αυτό υποστηρίζεται η αναγκαιότητα για στενή συνεργασία της οικογένειας με το σχολείο (Kulis et al., 2007).

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ

- Ένα τρίτο πεδίο έρευνας αφορά στη σχέση της ψυχικής υγείας με διάφορες διαστάσεις της οικογενειακής λειτουργίας. Σε μια έρευνα σε 1.013 άτομα για τους συναισθηματικούς δεσμούς μέσα στην οικογένεια, προέκυψε ότι όλα σχεδόν τα άτομα του δείγματος, ανεξαρτήτως φύλου, ηλικίας ή τρόπου διαμονής, αναπτύσσουν πολύ ισχυρούς συναισθηματικούς δεσμούς με τα μέλη της οικογένειάς τους, ενώ οι ισχυρότεροι συναισθηματικοί δεσμοί εντοπίζονται στις πυρηνικές οικογένειες (Παπαδήμου, 2000). Ακόμη, φάνηκε ότι οι γυναίκες έχουν την τάση να αναπτύσσουν ισχυρότερους συναισθηματικούς δεσμούς σε σχέση με τους άνδρες. Επιπλέον, βρέθηκε ότι στις οικογένειες με μεγάλη συναισθηματική συνοχή και μικρή συναισθηματική απομόνωση, τα άτομα που αντιμετωπίζουν κά- ποια ασθένεια αναπτύσσουν υψηλότερη εσωτερική συγκρότηση. Η εσωτερική συγκρότηση αναφέρεται στην ικανότητα του ατόμου να οργανώνει τα πολύπλοκα ερεθίσματα που δέχεται από το εξωτερικό περιβάλλον, αλλά και τον εσωτερικό του κόσμο. Ακόμη, η συνοχή στην οικογένεια φάνηκε να σχετίζεται αρνητικά με ψυχολογικά και σωματικά συμπτώματα (Μπαφίτη, 2001).
- Μελετώντας τη σχέση ανάμεσα στην ικανοποίηση από τον γάμο και την κατάθλιψη σε 95 έγγαμα ζευγάρια, βρέθηκε αρνητική συσχέτιση όταν υπήρχε ικανοποίηση μέσα στον γάμο, με τα επίπεδα κατάθλιψης να είναι χαμηλά (Πατεράκη & Ρούσση, 2011). Επιπλέον, η συσχέτιση αυτή ήταν μεγαλύτερη για τα ζευγάρια που ζουν σε αγροτικές περιοχές. Ακόμη, φάνηκε πως, όταν υπάρχει χαμηλή ικανοποίηση από τον γάμο και αυξημένα επίπεδα κατάθλιψης, σημαντικό υποστηρικτικό ρόλο παίζουν οι φίλοι στην περίπτωση των αν- όχι όμως και στην περίπτωση των γυναικών (Πατεράκη & Ρούσση, 2011).